

Niko Toš, ured.

VREDNOTE V PREHODU XI.

**Slovenija v evropskih
in medčasovnih primerjavah
ESS 2002–2016**

VREDNOTE V PREHODU XI.
Slovenija v evropskih in medčasovnih primerjavah
ESS 2002–2016

Niko Toš, ured.

Knjižna zbirka:
DOKUMENTI SJM 25

Urednik zbirke:
Slavko Kurdija

Izdajatelj in založnik:
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, IDV, CJMMK, Ljubljana

Recenzenti:
Slavko Splichal
Hajdeja Igljč

Ureditev besedil in organizacija:
Ivana Kecman

Likovna oprema in prelom:
Polona Mesec Kurdija

Tisk:
Cicero, Begunje d.o.o.

Naklada:
300 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.653(497.4)

VREDNOTE v prehodu XI. : Slovenija v evropskih in medčasovnih primerjavah :
ESS 2002-2016 / Niko Toš, ured. - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede,
IDV-CJMMK. - (Knjižna zbirka Dokumenti SJM ; 25)

ISBN 978-961-235-828-0 (Fakulteta za družbene vede)

1. Toš, Niko
292307712

I KAZALO

PREDGOVOR

Vrednote v prehodu – enajstič

Niko Toš7

PRVI DEL

UVODNE ŠTUDIJE

1.1 Potencial akademske in javnopolitične izrabe družboslovnih podatkov v Sloveniji: primer Evropske družboslovne raziskave

Brina Malnar, Milan Šinko17

1.2 Raziskovanje zaupanja v institucije sistema v Sloveniji in Evropi (1991–2003)

Veljko Rus, Niko Toš39

1.3 Evropska družboslovna raziskava kot poligon za primerjalno raziskovanje zaupanja v institucije (2002 in 2014)

Niko Toš, Špela Zajšek71

DRUGI DEL

EVROPSKA DRUŽBOSLOVNA RAZISKAVA, ESS 2002–2016

2.1 ESS v Sloveniji – uvodno pojasnilo 117

2.2 Evropska družboslovna raziskava v Sloveniji – Slovensko javno mnenje 2016/2 – prikaz rezultatov letne meritve ESS 2016

Slavko Kurdija, Brina Malnar, Niko Toš, Mitja Hafner-Fink, Samo Uhan, Karl H. Müller, Vlado Mihelj, Ivan Bernik, Živa Broder, May Doušak, Rebeka Falle Zorman, Tina Vovk, Špela Zajšek 119

A. Mediji, zaupanje soljudem 121

B. Politično zaupanje, orientacije, aktivnosti; odnos do priseljevanja 123

C. Subjektivna blaginja, vernost, nacionalne identitete 130

D.	Energetika, podnebne spremembe; energetske viri, poraba	140
E.	Vprašanja v zvezi z družbeno blaginjo	146
F.	Delo, družina, socialno-demografska vprašanja	157
HF.	Vprašanja o vrednotah (Schwartzov model)	178
IF.	Eksperimentalna vprašanja	180
J.	Zaključna vprašanja	183

2.3 Evropska družboslovna raziskava v Sloveniji, medčasovne primerjave, ESS 2002–2016

Slavko Kurdija, Brina Malnar, Niko Toš, Mitja Hafner-Fink, Samo Uhan, Karl H. Müller, Vlado Mihelj, Ivan Bernik, Živa Broder, May Doušak, Rebeka Falle Zorman, Tina Vovk, Špela Zajšek

A.	Mediji, zaupanje soljudem	186
B.	Politične prakse, politično zaupanje, političneorientacije, odnos do priseljevanja	189
C.	Subjektivna blaginja, ne-vernost, nacionalne identitete	208
D.	Energetika, podnebne spremembe; energetske viri, poraba	224
E.	Vprašanja v zvezi z družbeno blaginjo	224
F.	Delo, družina, socialno-demografska vprašanja	228
HF.	Vprašanja o vrednotah (Schwartzov model)	274
IF.	Eksperimentalna vprašanja	280
J.	zaključna vprašanja	283

TRETJI DEL

EVROPSKA DRUŽBOSLOVNA RAZISKAVA – MEDNARONE IN MEDČASOVNE PRIMERJAVE

3.1	ESS: Mednarodne in medčasovne primerjave – uvodno pojasnilo	289
-----	---	-----

3.2 Evropska družboslovna raziskava (bloki A, B, C), mednarodne in medčasovne primerjave v dvaindvajsetih državah, meritve 2002 in 2014

Slavko Kurdija, Brina Malnar, Niko Toš, Mitja Hafner-Fink, Samo Uhan, Karl H. Müller, Vlado Mihelj, Ivan Bernik, Živa Broder, May Doušak, Rebeka Falle Zorman, Tina Vovk, Špela Zajšek

A.	Mediji, zaupanje soljudem	294
B.	Politično zaupanje, orientacije, aktivnosti; odnos do priseljevanja	306
C.	Subjektivna blaginja, ne-vernost, nacionalne identitete	374
3.3	Evropska družboslovna raziskava, ESS 2012, tematska bloka D – o osebni in družbeni blaginji in E – o razumevanju in razvoju demokracije; mednarodne in medčasovne primerjave; rezultati meritev v devetindvajsetih državah	
	Slavko Kurdija, Brina Malnar, Niko Toš, Mitja Hafner-Fink, Samo Uhan, Karl H. Müller, Vlado Mihelj, Ivan Bernik, Živa Broder, May Doušak, Rebeka Falle Zorman, Tina Vovk, Špela Zajšek	421
	(1) O osebni in družbeni blaginji, ESS 2012, tematski blok D	422
	(2) Razumevanje in razvoj demokracije, ESS 2012, tematski blok E	461
3.4	Evropska družboslovna raziskava, ESS 2014, tematska bloka D – stališča do mednarodnih migracij in E o odnosu do zdravja; mednarodne in medčasovne primerjave; rezultati meritev v petnajstih državah	
	Slavko Kurdija, Brina Malnar, Niko Toš, Mitja Hafner-Fink, Samo Uhan, Karl H. Müller, Vlado Mihelj, Ivan Bernik, Živa Broder, May Doušak, Rebeka Falle Zorman, Tina Vovk, Špela Zajšek	507
	(1) Stališča do mednarodnih migracij, ESS 2014, tematski blok D	508
	(2) O odnosu do zdravja, ESS 2014, tematski blok E	540

ČETRTI DEL

OSNOVNI VREDNOTNI PRESEKI IN STRUKTURE V EVROPSKIH DRŽAVAH, ESS 2002–2014

4.1	Vrednotni preseki in strukture – uvodno pojasnilo	571
4.2	ESS, Tematski bloki A, B, C: izbrane dimenzije, prikazane kot srednje vrednosti za vse države in vse meritve	
	Niko Toš, Živa Broder, Špela Zajšek	575

4.3 Razvrščanje evropskih držav glede na prevladujoče vrednotne orientacije prebivalstev – podatkovna osnova iz raziskav ESS	
Niko Toš, Živa Broder, Špela Zajšek	599
4.3.1 Izražanje političnega zaupanja in zadovoljstva z državo; razvrščanje držav v skupine A–E ter prikazi meritev v dveh časovnih presekih za skupine in posamezne države (\bar{x}) . . .	600
4.3.2 Socialno zaupanje, zadovoljstvo in sreča; razvrščanje držav v skupine A–E ter prikazi meritev v dveh časovnih presekih za skupine in posamezne države (\bar{x})	606
4.3.3 Vrednotna opredeljevanja (konzervativno, diskriminatorno - libertarno); razvrščanje držav v skupine A–E ter prikazi meritev v dveh časovnih presekih za skupine in posamezne države (\bar{x}) . . .	611
RECENZIJE	617

PREDGOVOR

Vrednote v prehodu – enajstič

Niko Toš

Ko smo v drugi polovici šestdesetih let snovali in prvič izvedli projekt Slovensko javno mnenje (SJM), smo predvideli in pričakovali njegovo trdoživost in ponovljivost, nismo pa se zavedali, da smo s tem vstopili v polstoletni empirični sociološki raziskovalni program. V publikaciji Vrednote v prehodu XI. (VP) in v vseh predhodnih se to potrjuje in utrjuje.

O pomenu programa SJM so bile ob različnih priložnostih izrečene ocene, vredne ponovitve.

Tako je ob izidu četrte knjige VP Veljko Rus zapisal, da »knjige Vrednote v prehodu I.–IV. dokumentirajo štiri desetletja sociološkega empiričnega raziskovanja v okviru projekta SJM ... Pomemben del raziskav SJM je povezan z mednarodnimi projekti, kot so Svetovna in Evropska raziskava vrednot, Evropska družboslovna raziskava itd. To dejstvo je še posebej pomembno, saj odslikava stanje duha v Sloveniji v primerjavi z Evropo in svetom – in to v času, ko smo vstopali v Evropsko unijo. Mednarodne primerjave so strokovnjakom in politikom omogočale zanesljivo krmarjenje procesov vključevanja Slovenije v EU. Še pomembnejše pa je dejstvo, da gre za naslednje raziskav, ki beležijo spremembe javnega mnenja v slovenski javnosti za obdobje zadnjih štirih desetletij. To omogoča uvid v to, kako se je kazala družbena kriza in kako so se menjavale vrednote posameznikov v času, ko se je bistveno spreminjala narava slovenske družbe in ko se je oblikovala samostojna slovenska država.

Redke so družbe, ki imajo tako bogato in zanesljivo empirično dokumentacijo o svoji nedavni preteklosti, ki omogoča oblikovanje samopodobe in s tem tudi samozavedanje v širšem evropskem prostoru.«

Leto kasneje, ob izidu pete knjige VP, je Zdravko Mlinar zapisal, da so »Vrednote v prehodu V. dokument iz obsežnega longitudinalnega sociološkega projekta SJM, ki odpira nov, mednarodno primerjalni pogled. V knjigi je zbrano gradivo iz ene najpomembnejših mednarodno primerjalnih raziskav, Evropske družboslovne raziskave (ESS) 2002–2010, ki se je uveljavila kot najpomembnejša družboslovna raziskava v prostoru Evropske unije. Raziskava ESS je v sled svoje metodološke konsekven-

tnosti in tematske širine še posebej pomemben in aktualen vir za raziskovanje sveta vrednot sodobnih Evropejcev in znotraj njega vrednot Slovenk in Slovencev. V njej je zbrano pomembno družboslovno podatkovno gradivo, ki zadeva osrednje teme in dileme v razvoju sodobnih evropskih družb. Dostop do raziskave ESS je sicer odprt preko omrežja družboslovnih podatkovnih arhivov, s to knjigo pa je še bolj neposreden. Gradivo v knjigi ni namenjeno zgolj raziskovalcem-sociologom, temveč tudi analitikom in razmišljevalcem v širokem naboru družboslovnih strok. S to knjigo, ki dokumentira ESS, in z naslednjimi, ki ji bodo sledile, se dodatno utrjuje pomen projekta SJM kot družboslovne empirične infrastrukture.«

Oceno pomena infrastrukturne zgradbe SJM in njene vključitve v mednarodno primerjalno raziskovanje je pred leti zapisal Karl H. Müller iz Dunaja. »Gledano iz avstrijskega zornega kota nas vedno znova preseneti, s kako obsežnimi in bogatimi podatkovnimi viri razpolaga slovensko primerjalno družboslovje in s kakšnimi izjemnimi dosežki se lahko pohvali. Zdi se, da za tem stoji obsežen inštitut, podoben velikim evropskim inštitutom, kot nemški GESIS, kjer deluje več sto raziskovalcev, ki imajo na voljo dolgoročne finančne vire.

Presenetljivo pri tem je, da je pobudo za slovensko podatkovno bogastvo in pestro paleto različnih primerjalnih analiz mogoče pripisati eni osebi, pobudniku in nosilcu projekta SJM. V okviru programa Slovensko javno mnenje je s svojo skupino v zadnjih petih desetletjih razvil program trajnega raziskovanja slovenske družbe in s tem vključil Slovenijo v vse pomembne mednarodne družboslovne raziskave, od *International Social Science Program* (ISSP) do *European Social Survey* (ESS). Slovenija ima kot edina t. i. tranzicijska dežela na voljo visoko razvit podatkovni sklad, ki zajema vse ključne stopnje prehoda od republike nekdanje Jugoslavije, prek osamosvojitve in razvoja samostojne državnosti, do njene vključitve v evropsko skupnost narodov – EU, do pojava krize v zadnjem obdobju. Pri tem se slovenskemu družboslovju z udeležbo v pomembnih mednarodnih raziskovalnih programih odpirajo možnosti evropskih in zunajevropskih primerjav, hkrati pa se Slovenija kot referenčna točka vključuje v primerjalne analize drugih raziskovalcev. Slovenija je z delom raziskovalne skupine SJM in njenega nosilca na področju empiričnega družboslovnega raziskovanja uveljavljena kot evropski primer dobre prakse in pričujoča knjiga to samo potrjuje.«

Ob izidu šeste knjige je o pomenu vključitve programa SJM v mednarodno primerjalno raziskovanje Slavko Splichal zapisal, da »knjiga *Vrednote v prehodu VI* predstavlja ključne izsledke in probleme dvajsetletnega primerjalnega raziskovanja vrednot v Sloveniji v okviru mednarodnih (evropskih in svetovnih) raziskovalnih programov, v katere so bili dejavno vključeni raziskovalci raziskovalnega projekta Slovensko javno mnenje. Objava medčasovnih primerjav rezultatov šestih meritev vrednot v Sloveniji v okviru Evropske raziskave vrednot in Svetovne raziskave vrednost (1992–2011) ter primerjav 30 evropskih držav v letih 1992 in 2008

daje vpogled v obsežno in zahtevno opravljeno raziskovalno delo, ki slovensko empirično družboslovje postavlja ob bok najrazvitejšim raziskovalnim okoljem. Čeprav so mednarodne primerjalne podatkovne baze ter metodološka in teoretska študijska gradiva projektov dostopni tudi na spletu, njihova objava v knjižni obliki pomembno prispeva k oblikovanju (samo)kritične zavesti o spremembah in protislovjih v vrednotni usmerjenosti slovenskih državljanek in državljanov. Številnim raziskovalcem in raziskovalkam, ki so sodelovali v teh projektih, predvsem nosilcu, ki je že desetletja njihov spiritus agens, je treba izreči zahvalo in priznanje za izjemno zahtevno in odlično opravljeno delo.«

Na posvetovanju o pomenu projekta Slovensko javno mnenje za zgodovinsko raziskovanje je zgodovinar Peter Vodopivec zapisal: »Deset knjig pregledno in dokumentirano predstavljenih raziskav Slovensko javno mnenje od leta 1968 do danes, ki so izšle pod naslovom Vrednote v prehodu, so za zgodovinarja izjemno dragoceno gradivo. Raziskovalci preteklosti lahko pač na osnovi tradicionalnega gradiva, ki nam je na razpolago, le redko sežemo globlje pod dogodkovno površino in natančneje raziščemo in predstavimo širše razpoloženje prebivalstva, njegovo spreminjanje, včasih močno protislovne težnje, interese in vrednote ljudi, njihovo obzorje in čustvovanje. Z objavo rezultatov kompleksno zastavljenih socioloških raziskav, ki povprašujejo po odnosu ljudi do najrazličnejših političnih, družbenih, gospodarskih in tudi zelo osebnih, nazorskih, bivanjskih in življenjskih vprašanj in opozarjajo na njihove temeljne vrednote, miselnost in želje, pa se tudi zgodovinpisnemu raziskovanju odpirajo povsem nove možnosti in perspektive. Knjige Vrednote v prehodu zajamejo čas dobrih dveh desetletij jugoslovanskega pogreznaja v končno krizo in razkrajanja jugoslovanskega socialističnega sistema ter nekaj manj kot treh desetletij po-komunističnih sprememb in življenja v samostojni državi, raziskovalcem so prvič omogočile, da z relativno gotovostjo, dokumentirano in v daljšem časovnem loku sledijo spreminjanju političnega, javnega in družbenega ozračja, razpoloženja, opredelitev in vrednot prebivalstva itd. Za vse, ki danes pišejo zgodovino zadnjih pet in več desetletij ali raziskujejo njihove različne razvojne vidike, so izsledki teh raziskav nepogrešljiv in neprecenljiv vir. Sam si kot zgodovinar – dobesedno – ne morem več predstavljati raziskovanja polpretekega časa, ne da bi se oprl nanje.«

In končno dodajmo še priložnostno oceno Aleša Debeljaka o projektu SJM kot »nemara najbolj dolgoročen in daljnosežnem projektu slovenskega družboslovja«, ki jo je izrekel in zapisal pred dobrimi desetimi leti (2010), ob jubileju enega od članov skupine SJM.

Projekt SJM bo prihodnje leto (2018) dopolnil petdeset let od izvedbe prve empirične raziskave – SJM 1968. Z vključitvijo v ključne mednarodne družboslovne infrastrukturne programe (ISSP, WVS, EVS, ESS) si je, kot pomemben družboslovni infrastrukturni raziskovalni program, odprl perspektivo tudi za v prihodnje.

* * *

Knjižni program Vrednote v prehodu smo zasnovali leta 1997. Tedaj se je zdelo, da bosta nastali dve knjigi. Prva, ki bo dokumentirala vse empirične raziskave SJM v obdobju 1968–1991, in druga knjiga, ki bo zaokrožila prikaz raziskav, izvedenih v tridesetletnem obdobju – do 1998. Medtem se je izkazalo, da se je knjižni program razvijal vzporedno z razvojem SJM vse do leta 2017, ko je pred nami ta, enajsta knjiga (VP XI.) – in tako močno presega prvotna in vmesna pričakovanja. V predgovoru prve knjige je zapisan cilj: popolna objava vseh raziskovalnih instrumentov in rezultatov. Ta cilj je bil v veliki meri izpolnjen že s knjigami I.–IV. in dopolnjen s kasnejšimi objavami, še posebej VP X., vključno z enajsto knjigo. V njej je dokumentirana raziskava, ki je potekala s konca lanskega (2016) v letošnje leto, ESS 2016.

Knjižni projekt VP je sledil tudi drugemu pomembnemu cilju: odpiranju pogleda v mednarodni primerjalni družboslovni prostor. S knjigami VP V., ki je bila v celoti namenjena Evropski družboslovni raziskavi; VP VI., ki je bila namenjena Evropski in Svetovni raziskavi vrednot; VP VII., ki je bila v celoti zapolnjena z gradivi Mednarodne družboslovne raziskave, in končno VP XI., ki z objavo gradiv iz Evropske družboslovne raziskave (ESS) zaokroža aktualno stanje poteka tega pomembnega mednarodnega projekta, je tudi ta cilj dosežen. Vmes smo z objavami VP VIII. in VP IX. dokumentirali tematsko širino raziskovalnega programa SJM. V VP VIII. so tako dokumentirane vse mednarodne primerjalne raziskave, ki so potekale vzporedno s programom SJM in se osredotočale v srednje- in vzhodnoevropski prostor. V knjigi VP IX., ki je izšla pod naslovom »Iz zakladnice socioloških raziskav«, pa smo dokumentirali dva pomembna raziskovalna projekta SJM, prvega, Sociološki vidiki migracij – Slovenci v Nemčiji, ki je potekal v sedemdesetih letih, ter drugega, Socialna struktura jugoslovanske družbe, ki je potekal v osemdesetih letih in je bil najobsežnejši ter hkrati prvi in zadnji vsejugoslovanski empirični sociološki projekt.

* * *

Knjiga Vrednote v prehodu XI. Slovenija v mednarodnih in medčasovnih primerjavah SJM, ESS, ISSP 2002–2016 je zasnovana v štirih delih. Uvodni del zajame tri študije, ki pojasnjujejo oz. ponazorijo mednarodni primerjalni pomen vključenega raziskovalnega gradiva. Prva študija (Malnar, Šinko) prikaže potencial akademske in javnopolitične izrabe družboslovnih podatkov v Sloveniji na primeru Evropske družboslovne raziskave, drugi dve študiji pa se lotevata raziskovanja procesov demokratizacije v sodobnih evropskih in tudi v slovenski družbi, posebej z vidika zaupanja v institucije sistema. V prvi študiji (Rus, Toš) so podana teoretska in metodološka izhodišča za raziskovanje zaupanja v institucije ter prikazani in ovrednoteni rezultati raziskav, opravljenih v Evropi in Sloveniji

v devetdesetih letih, druga obravnava (Toš, Zajšek) pa se opre na bogato mednarodno empirično gradivo raziskave ESS kot “poligon za primerjalno raziskovanje zaupanja v institucije sistemov”.

V drugem, ključnem delu knjige so nanizana gradiva, ki dokumentirajo aktualno stanje Evropske družboslovne raziskave. Na prvem mestu (2.2) je vprašalnik ESS 2016 (osmi val) s prikazom sumarnih rezultatov raziskave ESS 2016. V nadaljevanju (2.3) je predstavljen medčasovni primerjalni pregled rezultatov iz osmih valov raziskave ESS, opravljenih na reprezentativnih vzorcih prebivalcev Slovenije v letih 2002–2016. V tem delu se nazorno pokaže postopno spreminjanje pogledov ljudi na pomembne družbene vidike, še posebej v razumevanju družbenosti, solidarnosti, diskriminacije itd. V četrtem poglavju dela (2.4) so zapisane mednarodne primerjave rezultatov meritev ESS v časovnem razponu od leta 2002 (prvi val) do 2014 (sedmi val). Tematski okvir teh primerjav zajame trajni del raziskave ESS, bloke A, B in C. Medčasovne in mednarodne primerjave jasno pokažejo reze in premike v vrednotah Evropejcev, izriše se vrednotni atlas in v njem po prevladujočih vrednotenjih bližnje skupine držav, kot so skandinavske, osrednje evropske, južnoevropske ter srednje- in vzhodnoevropske. Slovenija, ki se je v mednarodnih primerjavah v devetdesetih letih uvrščala visoko nad srednje- in vzhodnoevropske države in bolj v osrednjeevropski prostor, se v prehodu v drugo desetletje po prevladujočih vrednotenjih umešča v srednje- in vzhodnoevropski vrednotni prostor, pogosto celo v njegovo podnožje. V knjigi Vrednote Slovencev in Evropejcev sva z V. Rusom zapisala, da je “vsako uvrščanje Slovenije v postsocialistično srednjeevropsko skupino držav, torej hoteno ali nehoteno podcenjevanje tega, kar so generacije pred nami že dosegle”. To sva zapisala konec leta 2004 na podlagi raziskav, ki so dosegale prva leta prvega desetletja. Kasnejši razvoj je mnogo tega, kar je pomenilo podstat in prednost razvoja Slovenije v novem obdobju, spodnesel. Ali bi nekatera poglavja knjige o vrednotah Slovencev morali napisati znova? V zaključnih poglavjih (3.3-3.4) tega dela so nanizani mednarodni primerjalni prikazi tematskih blokov D, E/ ESS 2012 (O osebni blaginji; O razumevanju demokracije) in D, E/ ESS 2014 (O vrednotenju migracij, O odnosu do zdravja).

V zadnjem delu (4.0) knjige, Vrednotni preseki in strukture v evropskih državah (2002–2014) je podan strnjen pogled na strukturiranost in spreminjanje vrednotnega sveta Evropejcev oz. vrednotenih prebivalstev (vključenih) evropskih držav. Po uvodnih pojasnilih (4.1) sta v dveh poglavjih podana: najprej (4.2), strnjen pogled na ustaljenost oz. spreminjanje vrednotnih orientacij in nato (4.3) poizkus umeščanja držav glede na prevladujoče vrednotne izraze v kulturnovrednotne regije oz. skupine držav (taksonomija). Objave v knjigi VP XI. predstavljajo, skupaj s knjigo VP V., celoto in prikazujejo rezultate raziskav ESS v časovnem razponu od leta 2002 do 2014 (v sedmih valovih) v mednarodnih in medčasovnih razsežjih.

Poleg tega pa je v knjigi VP XI. podan pregled medčasovnega poteka raziskav v Sloveniji, vključno z meritvijo leta 2016 (osmi val).

Knjiga Vrednote v prehodu XII. Od raziskav iz 50-letnega obdobja (1968–2018, do pomladi prihodnjega leta) ostajajo še neobjavljene zadnje raziskave ISSP ter raziskava WVS/EVS, ki poteka prav zdaj (jesen 2017). V knjigi VP XII. bodo tako, poleg uvodnih študij, prikazani neobjavljeni tematski bloki: ISSP 2011, Stališča o zdravju; ISSP 2012: Vrednotenje družine in spolnih vlog; ISSP 2013: Narodne identitete; ISSP 2014: Razumevanje vloge državljana; ISSP 2015: Stališča do dela in ISSP 2016: Razumevanje vloge države. V knjigi bodo prikazane vse izvirne meritve oz. ponovitve meritev tematskih blokov, ki smo jih izvedli na slovenskih vzorcih in vse dostopne meritve iz sodelujočih držav, kar bo odpiralo možnost mednarodnih, medkulturnih primerjav. V to knjigo bo vključen tudi primerjalni pregled rezultatov vseh dosedanjih meritev v okviru projekta WVS/EVS, opravljenih v Sloveniji, vključno z zadnjo meritvijo (jesen 2017).

* * *

Vztrajanje pri Gutenbergovem »principu«, torej pri tiskanju raziskovalnih dokumentov v knjižni obliki, se je morda že ob sprožitvi tega knjižnega programa (VP I. 1997) zdelo vprašljivo. Še posebej, ker je informacijski val že močno zadel v sam proces raziskovanja, še posebej v poteke zbiranja in analize podatkov. In prav to je omogočilo empirični sociologiji razpredanje širokih in vse bolj trdnih omrežij, v katerih delujejo mednarodno povezani raziskovalci. Rezultati, raziskave in analize se tako ne odpirajo zainteresiranim raziskovalcem le s prebiranjem knjig, revij, temveč tudi s pogledovanjem v sam tok raziskav in z izvirnim analitičnim poseganjem v podatkovna gradiva. Tudi knjižna zbirka VP, ki je zdaj dostopna na internetu kot serija e-knjig, bo v prihodnje dostopna kot elektronsko gradivo, vključno z obsežnimi podatkovnimi bazami in metodološkimi napotki – v virtualni obliki, kar bo k analizi spodbujalo prihajajoče generacije družboslovcev.

* * *

V okvirih osnovne zamisli VP, kot se je oblikovala iz sredine 90. let do danes pa vendar le ostaja še »dolg«. Sam ga čutim do ustanovne skupine SJM, ki so jo sestavljali profesorji P. Klinar, B. Markič, C. Trampuž, Z. Roter, Z. Mlinar ... ki so, skupaj z menoj, snovali projekt SJM s konca 60. v začetke 90. let – kar dobrega četrto stoletja – in ga iz nacionalnega razvili v mednarodni primerjalni projekt. Gre za dolg do zgodovine in za spoštljiv odnos do raziskovalcev ter velikega števila raziskovancev, ki so v tem obdobju sodelovali v raziskavah, za dokumentiranje njihovih zavzevanj, vrednotenj in delovanja znotraj danih družbenih okvirov in sistemov.